

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**ОДЕСЬКІ ГРУДНЕВІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАНЯ:
ПРИВАТНЕ ПРАВО, ЯК КОНЦЕПТ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

*Одеса,
12 грудня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонов*,
докторки юридичних наук, професорки *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професорка;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Члени оргкомітету Всеукраїнської наукової конференції:

Андронов Ігор – д.ю.н., професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Подцерковний Олег – д.ю.н., зав. кафедри господарського права та процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Харитонов Олена – д.ю.н., зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Харитонов Тетяна – д.ю.н., зав. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Мінченко Райса – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Бабич Ірина – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Берназ-Лукавецька Олена – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Матійко Микола – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Орзіх Юрій – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 318 с. – Режим доступу:

ISBN 978-617-8430-40-5

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, господарського права і процесу, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсового права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науковій конференції 12 грудня 2024 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.1 : 341.9“364” (477)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ
ПРОБЛЕМИ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО
ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

<i>Кушнір Олександр Олександрович,</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	292
<i>Мурашева Катерина Віталіївна,</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ, ЩО ЗАЛИШИЛИСЯ У КОЛЕКТИВНІЙ ВЛАСНОСТІ.....	296
<i>Родрігес Лілія Фаб'янівна,</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	299

НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ
ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, НОТАРІАЛЬНОГО
ТА ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ

<i>Куліченко Аліна Василівна</i> ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСТІ ВІДСУТНЬОЮ ТА ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛОЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	303
<i>Левшина Єлизавета</i> РОЗГЛЯД СУДАМИ СПРАВ ПРО ОБМЕЖЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У ВІДВІДУВАННІ ГРАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА УЧАСТІ В АЗАРТНИХ ІГРАХ.....	307
<i>Циник Анастасія Іванівна, Якимцов Владислав Русланович,</i> ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ АБО СМЕРТІ ОСОБИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	310
<i>Колесниченко Сергій Васильович,</i> ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СФЕРІ БУДІВНИЦТВА АВТОМОБІЛЬНИХ ДОРІГ	313
<i>Кірсанов Олексій Володимирович</i> ОДЕСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ МЕДИЧНІ КРЕДИТИ	316

НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, НОТАРІАЛЬНОГО ТА ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ

Куліченко Аліна Василівна

*Студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: к.ю.н., доцентка Іліопол І. М.

ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ТА ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛОЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану, особливо під час активних бойових дій, кількість зниклих безвісти осіб значно зростає. Активізація військових дій також унеможливорює або ускладнює розпізнання особи, можливість її видалення з поля бою та наявність інформації про місцезнаходження і стан такої особи. В свою чергу збільшується кількість випадків щодо визнання особи померлою. Це створює численні правові, соціальні та економічні проблеми як для самих зниклих (якщо вони, наприклад, перебувають у полоні), так і для їхніх родичів. В таких випадках правові механізми, що регулюють визнання особи безвісно відсутньою або оголошення померлою, стають надзвичайно актуальними та важливими для врегулювання подальших дій.

Визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою дозволяє залагодити питання опіки, спадщини та соціальних виплат. Під час війни держава встановлює особливі правила для спрощення цієї процедури, щоб допомогти сім'ям зниклих людей.

Оголошення померлим представляє собою судове визнання померлою фізичної особи, про яку за місцем постійного проживання відсутні будь-які відомості про місце її перебування протягом установленого законодавством строку. При оголошенні особи померлою суд виходить з презумпції смерті особи, тобто припущення, що на момент розгляду справи особи немає в живих, однак встановити це

достеменно неможливо. Оголошення особи померлою здійснюється судом на підставі непрямих доказів або у зв'язку з тривалою безвісною відсутністю. Оголошення особи померлою є юридичною фікцією, певним юридико-технічним прийомом, коли визнаються дійсними юридичні факти і обставини, які відсутні у реальному житті.[1]

Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» визначено, що особою, зниклою безвісти, вважається фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук. При цьому особа, яка зникла безвісти в зоні збройного конфлікту під час проходження нею військової служби або за будь-яких інших обставин, що підтверджують факт перебування особи у цій зоні, буде вважатися особою, зниклою безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом.[2]

Заяву про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою може подати член сім'ї або родич до суду першої інстанції за місцем свого проживання, останнім відомим місцем проживання зниклої особи, місцезнаходженням її майна чи перебування. Під час дії воєнного стану важливо враховувати тимчасову зміну територіальної підсудності для справ, що стосуються тимчасово окупованих територій. У заяві обов'язково зазначається мета визнання особи безвісно відсутньою (наприклад, для розірвання шлюбу іншому з подружжя) і описуються обставини, що підтверджують її зникнення. Також заявник додає усі наявні докази, включаючи копії звернень до правоохоронних органів про зникнення та розшук, оголошення про розшук, свідчення очевидців, які останніми бачили особу, спілкувалися з нею, або стали свідками її викрадення чи утримання окупаційними силами.[3]

Згідно зі ст. 43 ЦК України, визнання особи безвісно відсутньою можливе, якщо про неї немає жодних відомостей протягом року. Однак, під час війни цей строк може бути скорочений до шести місяців через труднощі в пошуку інформації про зниклих осіб. [4] Аналогічно, оголошення особи померлою в мирний час допускається за три роки відсутності будь-якої інформації про неї. Під час воєнного стану цей термін може бути скорочений до шести місяців, якщо існують обставини, що вказують на можливу загибель особи.

Процедура визнання особи безвісно відсутньою дозволяє вирішувати питання управління майном, яке може бути передано під опіку. Зокрема, близькі особи можуть бути призначені опікунами, щоб збе-

регти права зниклої людини. Сім'ї, які отримали рішення суду про оголошення особи померлою, мають право на спадщину та соціальні виплати. Це дозволяє забезпечити фінансову підтримку, а також сприяє врегулюванню інших соціальних питань, як-от призначення опіки над дітьми, якщо обидва батьки зникли безвісти або загинули. Прискорене оголошення особи померлою може бути важливим у випадках, коли сім'я потребує негайної підтримки. У випадках зникнення осіб під час воєнного стану до процесу визнання безвісної відсутності або оголошення особи померлою можуть долучатися спеціалізовані державні органи, наприклад Міністерство оборони та органи місцевого самоврядування. Суди також мають право використовувати спрощені процедури, що допомагає прискорити процес ухвалення рішень щодо безвісно зниклих осіб. Докази у вигляді свідчень військових або родичів можуть бути достатніми для ухвалення рішення.[5]

Під час війни держава прагне забезпечити права рідних зниклих осіб через спрощення процедур, що пов'язані з визнанням особи безвісно відсутньою або оголошенням її померлою. Це дозволяє сім'ям отримати доступ до спадщини або соціальних виплат, а також призначити опіку над дітьми та захистити майнові права. Визнання особи безвісно відсутньою є тимчасовим заходом, поки не буде отримана точна інформація про місце знаходження особи. Після ухвалення рішення про оголошення особи померлою сім'я має право на спадщину, що дозволяє забезпечити їхні фінансові потреби та стабільність. Суди, розглядаючи такі справи, враховують воєнні обставини та складність збору доказів у зоні бойових дій. З метою збереження майнових прав зниклої особи суд може передати опіку над її майном родичам або призначеним опікунам. Це рішення дозволяє зберегти права зниклої людини та забезпечити захист її майна до моменту, поки не буде підтверджена інформація щодо місця знаходження особи.

Однак, слід враховувати, що судовий порядок встановлення факту смерті особи, у разі якщо вона померла на тимчасово окупованих територіях дещо відрізняється від судового порядку встановлення такого факту, у разі смерті особи на території України, а саме: територіальною юрисдикцією (підсудністю), суб'єктивним складом звернення за встановленням такого факту, строками розгляду таких категорій справ, предметом доказування, строками виконання тощо. [6, с. 322]

Отже, визнання особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою під час воєнного стану – це важливі правові механізми, які

допомагають родинам зниклих осіб у складних ситуаціях. Такі процедури спрямовані на захист прав громадян, полегшення тягаря невідомості для рідних, а також забезпечення їхніх соціально-економічних інтересів. Україна повинна вдосконалювати ці механізми, з урахуванням особливостей воєнного стану та міжнародного досвіду, для захисту своїх громадян навіть в умовах військових загроз.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Процедура визнання особи безвісно відсутньою під час воєнного стану – Jurfem. *Jurfem*. URL: <https://jurfem.com.ua/protsedura-vyznannya-osoby-bezvisno-vidsutnyoyu-pid-chas-voennoho-stanu/>.
3. Визнання особи безвісно відсутньою та набуття статусу особи, зниклої безвісти: в чому різниця?. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vyznannia-osoby-bezvisno-vidsutnoi-ta-nabuttia-statusu-osoby-znykloi-bezvisty-v-chomu-riznytsia>.
4. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Практичні аспекти справ окремого провадження про оголошення фізичної особи померлою НААУ. *НААУ*. URL: <https://unba.org.ua/publications/9192-praktichni-aspekti-sprav-okremogo-provazhennya-pro-ogoloshennya-fizichnoi-osobi-pomerloyu.html>.
6. Лілопол І. М. Особливості розгляду справ про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України. *Приватне право в умовах війни* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 25-річчю з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія». (Одеса, 15 листопада 2022 року). Одеса 6 Видавничий Дім «Гельветика». С.с. 321-325. URL.: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cba02eb1-9222-4f9e-8b94-ec80029aa23a/content>